

Politický systém

- základným integrujúcim prvkom politického systému je moc
- Politický systém je chápaný ako systém realizácie politickej moci
- Štát je inštitúciou, kde je sústredená politická moc – predstavuje centrum politickej moci

klasifikácia politických systémov

- *demokratické a nedemokratické*

Demokratické politické systémy

- Princíp suverenity občana (ľudu) – Svoju vôľu vyjadrujú občania vo všeobecných, priamych a tajných voľbách.

- Princíp pluralizmu Vychádza predpokladu, že v spoločnosti **nie je jediný jednotný zdroj moci**, ale tieto zdroje sú mnohé, rôznorodé a mnohotvárne. Pluralita sa realizuje ďalej jednak **prostredníctvom slobody prejavu, tlače a výmeny informácií**. Vládne a štátne orgány nekontrolujú, nediktujú ani neposudzujú obsah písaného alebo ústneho prejavu, naopak môžu byť médiami kritizované (*názorový pluralizmus*)

- Princíp del'by moci. Poznáme tzv. *horizontálnu del'bu moci* na zákonodarnú, výkonnú a súdnu. V takomto systéme je vláda ustanovená na základe ústavy, zákonodarná moc je zvrchovaná, čo znamená, že každý subjekt sa musí podriaďiť jej rozhodnutiam a štátna správa musí rozhodovať v súlade so zákonmi. Právny systém je nezávislý od politickej moci. *Vertikálna del'ba moci* rieši otázku podielu moci u nižších stupňov politického systému. Ide tu o uplatnenie princípu *subsidiarity*. Jeho základom je zásada, že o každom probléme sa má rozhodovať na tej úrovni kde vznikol, čiže rozhodnúť majú zainteresovaní.

- Princíp záruky práv menšín V demokratickom systéme vláda väčšiny musí byť spojená so zárukami ľudských a občianskych práv, ktoré slúžia na ochranu práv menšín, či už etnických, náboženských, politických. Práva menšiny sú chránené ústavou.

Nedemokratické politické systémy

- Autoritatívny systém. Niektorá zo zložiek politického systému má tak výrazné postavenie v politickom systéme, že všetky ostatné zložky môžu iba do určitej miery iniciatívne a tvorivo vykonávať záujem tejto vedúcej zložky systému. Pritom je možné, že táto vedúca skupina môže konať s úmyslami, ktoré možno oceniť ako prospešné, nakoľko slúžia väčšine spoločnosti.

- Diktatúra. Ide o typ politického systému, ktorý vyjadruje iba záujem menšiny, nerešpektuje záujmy iných skupín v dostatočnom rozsahu a cieľ tejto menšiny, neslúži spoločnosti ako celku.

- Totalita. Keď organizácia spoločnosti dosiahne štádium, v ktorom už nie je iba niektorou zložkou politického systému ovládaná, ale život celej spoločnosti je touto zložkou priamo určovaný a vytváraný po všetkých stránkach. Všetky totalitárne politické systémy sú charakterizované nasledovnými spoločnými znakmi: 1. jednotná ideológia ako prostriedok ovplyvňovania vedomia spoločnosti; 2. monopol masovokomunikačných prostriedkov slúžiace na ovplyvňovanie obyvateľov šírením jednej ideológie; 3. snaha dosiahnuť dominantné postavenie vo sfére duchovného života; 4. vláda (systém) jednej strany; 5. dôraz na vládnutie prostredníctvom armády a polície; 6. k ovládnutiu spoločnosti slúži i ovládnutie vlastníctva; 8. na perzekúciu nositeľov iných názorov vytvára rozsiahlu vnútornú spravodajskú organizáciu s množstvom spolupracovníkov, udavačov a donášačov z radov obyvateľstva.

Politické ideológie: liberalizmus a socializmus

Smer	Filozofické východiská	Základná hodnota	Predmet úvah	Cieľ
Liberalizmus	J. Locke...I. Kant	sloboda	jednotlivec	právna regulácia slobody
Socializmus	J. J. Rousseau	rovnosť	spoločnosť	rovnosť regulovaná ideou spravodlivosti
	K. Marx	sloboda		beztriedna spoločnosť (existenčné podmienky pre slobodu)

Liberalizmus

- Termín *liberalizmus* vznikol až v 19. storočí.
- Základným znakom liberalizmu je odmietanie obmedzení, ktoré bránia človeku v slobodnom rozvoji.
- Liberalizmus disponuje koncepciou slobody spočívajúcej v absolutizácii osobnej slobody, ktorá je obmedzená iba hranicou, za ktorou začína sloboda druhého človeka.

Idea slobody

- Základnou hodnotou je sloboda, a to *sloboda indivídua*. Vychádza sa z Lockovej premisy, že „kde niet zákona, nie je ani sloboda“, pričom sa predpokladá, že vláda zákona bude nestranná, takže sloboda v sebe zahŕňa aj rovnosť. Z viery v najvyššiu hodnotu jednotlivca pramení presvedčenie o jeho *neodňateľných právach*. Tieto práva vychádzajú z podstaty (prirodzenosti) človeka, sú univerzálne, a teda nezávislé od moci, ktorej poslaním je ich chrániť. Liberalizmus vyžaduje kontrolu štátnej moci *deľbou moci* (už J. Locke a predovšetkým Ch. Montesquieu) a štát je v liberálnom chápaní predovšetkým právnym štátom. **Úlohou práva je vymedzovať slobodu jedného voči slobode druhého a chrániť ju.** Liberalizmus kladie dôraz na *verejnú mienku*, ktorú taktiež pokladá za faktor limitujúci moc.
- V liberálnych doktrínach je prítomná koncepcia *spoločenskej zmluvy*, podľa ktorej je politická autorita výsledkom dohody, preto neexistuje trieda ľudí, ktorá by mala nárok na moc. Moc je síce nevyhnutná, no prirodzeným stavom človeka je sloboda, a preto len tá vláda je ospravedlniteľná, ktorá maximalizuje slobodu a chráni jednotlivca pred narušením sféry jeho práv.

Idea spravodlivosti

- Podľa liberalizmu sú indivídua *schopné slobodne utvárať seba*
- **Dôsledky:** 1. *sociálny* – pre všetky oblasti spoločnosti platí: nechať všetkému voľný priebeh (*laissez faire*). Zlo vzniká len z toho, že štát zasahuje do procesov, ktoré sa nijako netýkajú. Keď veci majú voľný priebeh, mechanizmus súťaže sa automaticky postará, aby všetko išlo dobre; 2. ekonomický – základné predpoklady jedinca sú: právo na súkromné vlastníctvo a sloboda výmeny, preto ingerencia štátu do ekonomiky má byť čo najmenšia.

Dve podoby liberalizmu

dve verzie liberalizmu:

- *kontinentálny* (francúzsko-nemecký)
- *anglosaský* liberalizmus

Spoločným znakom je centrálne postavenie jednotlivca v spoločenskom živote, odlišujúcim znakom je ich rôzne chápanie človeka (jednotlivca), t.j. ako sa dívajú na jeho možnosti a obmedzenia

Kontinentálny liberalizmus

- Tento liberalizmus je voľnomyšlienkový, neskrýva averziu k autoritám posväteným tradíciami a teda ani k štátu a k cirkvi. Heslo sloboda bolo tu predovšetkým kritickým heslom: išlo o slobodu *od* štátu, *od* cirkvi, *od* tradície vôbec. Ideálom tohto liberalizmu je suverénne individuum spoliehajúce sa samo na seba, na svoje schopnosti kriticky a racionálne myslieť a racionálne konať.

Anglosaský liberalizmus

- vidí jednotlivca *pesimisticky*
- Je tradične spätý s T. Hobbsom a jeho poňatím človeka ako homo homini lupus. Človek je bytosť obmedzená (nedokáže všetko), neprestajne konfrontovaná s nedostatkom, nútená improvizovať zoči-voči ustavične sa meniacim životným podmienkam.
- Anglosaský liberalizmus si kladie skromnejší cieľ: zistiť minimálne podmienky, za ktorých bude dôstojný život možný. Preto pri navrhovaní ústavy a zákonov odporúča vychádzať z predpokladu, že človek je bytosť skôr egoistická a vypočítavá než altruistická a nezištná

Neoliberalizmus

- Koniec 20.-st.
 - Tzv. anglosaský typ je príznačný pre V. Britániu M. Thatcherovej a USA R. Reagana. Toto obdobie vtislo ekonomike oboch krajín pečať **strohého individualizmu**. **Štátne zásahy sa považujú za brzdu rozvoja osobnej iniciatívy**
 - Tzv. rýnsky typ sa formoval v západnej Európe po druhej svetovej vojne na brehoch Rýna, ale aj v Rakúsku, Škandinávii a iných krajinách. Položenie jeho základov sa v Nemecku spája s menom bývalého kancelára Ludwiga Erharda, ktorý ho označil názvom *sociálna trhová ekonomika*. Aj v tomto type ekonomika funguje na prísnych trhových pravidlách, sám osebe systém nie je sociálny. Sociálne ladený je však cieľ, ktorý na základe **dohody medzi podnikateľmi, odbormi a vládou** vymedzuje: 1. pluralitný politický systém 2. daňové zákony 3. kultúrne a sociálne úlohy štátu. V záujme ich napĺňania v ťažiskových odvetviach okrem makroekonomickej regulácie pôsobí štát na hospodárstvo aj pomerne silným štátnym sektorom. V tomto type mnoho závisí od vyváženosti jednotlivých zložiek. Ak sa tá poruší, ako napr. vo Švédsku, ktoré priveľmi akcentovalo sociálne hľadisko, stratí sa ekonomická dynamika. V opačnom prípade hrozí zase ochromenie sociálnymi konfliktami.
- USA - prechod od neobmedzene slobodného trhového hospodárstva k sociálno-trhovému hospodárstvu (Clinton)

Socializmus

- Začiatkom 19. storočia
- *Saint-simonisti* hovorili o „socializme“ v protiklade k „individualizmu“.
- V šírke socialistického hnutia sa nachádzalo i hnutie „*komunizmu*“ (slovo pochádza z latinského *communis* spoločný), o ktorom sa v zmysle hnutia a teórie, zameranej na sociálnu a politickú rovnosť, hovorilo po prvý raz vo Francúzsku okolo r. 1840

- Kým Locke a liberáli považovali za hlavný problém demokracie zabezpečiť nezávislosť občana od štátu, u Rousseaua ide o **dosiahnutie absolútnej rovnosti všetkých ľudí**
- V centre záujmov socialistov nebolo ľudské individuum ako také, ale život individua v spoločnosti, čiže spoločnosť,
- Predmetom úsilia socialistov bola teda *premena* spoločnosti, jej štruktúry a inštitúcií, v prospech ľudskej podstaty. Ľudia sú rozumné bytosti a **najľudskejšou stránkou ich prirodzenosti je rovnosť**.

Dve cesty socializmu

- reformná a radikálna cesta

Reformná cesta

- sociálna demokracia
- Idea spravodlivosti - *rovnosť na základe idey spravodlivosti* (Cieľom je vytvoriť sociálny poriadok, ktorý bude utvárať rovnaké šance pre všetkých a minimalizovať sociálne konflikty.)
- Idea slobody - je úzko spojená s mravnou povinnosťou *solidarity* (spoločnosť funguje najlepšie vtedy, keď za svoj základ považuje dobro všetkých)

Radikálna cesta

- Cieľ: koniec majetkovej nerovnosti (Už počas Veľkej francúzskej revolúcie sa prejavili tendencie k *egalitárstvu*)
- Babeuf ako jeden z prvých v modernej dobe na európskom kontinente usiloval o zavedenie rovnostárskeho komunizmu cestou revolučnej diktatúry. Ide o realizáciu takého spoločenského zriadenia, v ktorom je určujúce len *blaho spoločnosti* a nie záujmy jednotlivca.
- Tvrdil, že VFR je len prológom k druhej, konečnej revolúcii, ktorá urobí koniec majetkovej nerovnosti. Požadoval zavedenie centralistického štátneho socializmu so spoločným národným majetkom (spoločné vlastníctvo pôdy) a všeobecnú pracovnú povinnosť s deľbou práce.

nacionalizmus a náboženský fundamentalizmus

Smer	Filozofické východiská	Základná hodnota	Predmet úvah	Cieľ
nacionalizmus	J. J. Rousseau	sebaurčenie národa	národ	hranice národa a štátu sa majú kryť
fundamentalizmus	Biblia Korán	náboženstvo	národné = náboženské	Teokracia

nacionalizmus

- Nacionalizmus je neurčitá politická doktrína, nie je to rozpracovaný súbor vzájomne prepojených ideí a hodnôt. Ide skôr o *názor* spočívajúci v tom, že národ, národy si musia vládnuť sami.
- Nacionalizmus ako doktrína sa zrodila v priebehu Veľkej francúzskej revolúcie.

Liberálny nacionalizmus

- Najstaršia forma nacionalizmu z dôb VFR, vyšla z idey obhajoby a zvrchovanosti ľudu u J. J. Rousseaua., ktorú zdôvodnil v *Spoločenskej zmluve* 1762.
- Národy sú rovnoprávne tak ako jedinci v tom zmysle, že majú rovnaké *právo na sebaurčenie*
- nacionalizmus je racionalistický a tolerantný, nepodporuje nedôveru, nepriateľstvo a vojny medzi národmi, ale vzájomnú úctu a v podstate sa v ňom verí v internacionalizmus. Ľudstvo sa môže deliť na národy, ale nemali by byť izolované jeden od druhého ale spolupracovať. Preto podporuje nadnárodné subjekty ako je OSN, EU atď

Konzervatívny nacionalizmus

- nadrad'uje národný celok, jeho záujmy nad záujmy individua
- je *elitársky*, stavia na *emóciách*, podporuje *xenofobické* obavy a niekedy aj *rasizmus*
- vychádza sa z predstavy, že *mnohokultúrne a mnohonárodnostné štáty sú nestabilné*, pretože im chýba kultúrna a sociálna súdržnosť, ktorú môže vytvoriť len silný pocit národnej identity, preto sa *cudzinci* chápu ako ohrozenie národnej identity

Nacionálny šovinizmus

- nepovažuje národy rovnoprávne v jeho práve na sebaurčenie, pretože niektoré národy majú údajne také kvality a rysy, ktoré zdôvodňujú ich nadradenosť nad ostatnými

Špecifické a vyhranené podoby šovinizmu

- 1. Panslavizmus – podľa neho sú Rusi prirodzenými vodcami slovanských národov a Slovania sú kultúrne i duchovne nadradený národom strednej a západnej Európy. Tento šovinizmus je protizápadný a protiliberálny i antisemitský. 2. Pangermanizmus – jedná sa o formu nemeckého nacionalizmu. Po zjednotení Nemecka (1871) nadobudol nacionalizmus šovinistický charakter. Vznikli nátlakové skupiny typu *Pangermánska liga* a *Admiralitná liga*, ktoré viedli kampaň za *Nemeckú ríšu* a „jej miesto na slnku“ 3. Rasizmus –Začiatkom 20. storočia sa v USA dostal do popredia *Ku-klux-klan*, ktorý hlásal nadradenosť bielych nad čiernymi. V 20-tych rokoch mala táto organizácia 4 milióny členov. I dnes má stále veľký vplyv v južných štátov USA. I napriek holokaustu existujú a pôsobia v súčasnosti rasistické idey, ktorých nositeľmi sú predovšetkým rôzne organizácie dnešného *neofašizmu*

Náboženský fundamentalizmus

- Predstavuje opozíciu voči životu založenom len na materiálnom bohatstve a politike slobody.
- náboženstvo v jeho *radikálnej* podobe

Podoby náboženského fundamentalizmu

Kresťanský fundamentalizmus. Napr. v USA je reprezentovaný politickou stranou Kresťanská nová pravica, ktorá viedla kampaň za obnovenie modlitieb v školách a zavedenie trestov proti rúhaniu, ďalej kampaň proti umelému prerušeniu tehotenstva a z morálneho hľadiska sa zasadzovala za cenzurovanie televízie, tlače;

Židovský fundamentalizmus zosobnený vo fundamentalistických sektách (stranách), ktorých poňatie židovskej domoviny spočíva na *odkazoch* zo Starého zákona (skupina Kach a ďalší);

Islamský fundamentalizmus, ktorý je jeden z najvýznamnejších.

. Fundamentalizmus v islame neznamená len vieru v doslovnú pravdu Koránu, lebo v to veria všetci moslimovia. Znamená:

- militantnú vieru v islamské učenie pre sociálny, politický život a osobný život;
- v praxi to znamená „islamsky štát“ (teokraciu), kde vládne skôr duchovná autorita ako svetská a uplatňovanie božského „islamského práva“ šarí'a;
- náboženstvo je hlavným a určujúcim charakteristickým rysom národnej identity (islamského národa).

fašizmus a anarchizmus

Směr	Filozofické východiská	Základná hodnota	Predmet úvah	Cieľ
fašizmus	F. Nietzsche, G. Gentile	vojna (boj)	národ (rasa)	boj za veľkosť národa, rasy
anarchizmus	W. Godwin, M. Bakunin	bezvládie	štát	absolútna sloboda

Fašizmus

- Mussolini prvý začal používať tento termín na označenie polovojenských ozbrojených jednotiek, ktoré sformoval počas 1. svetovej vojny a po nej
- Slobodu – rovnosť – bratstvo mala nahradiť trieda poriadok – autorita – spravodlivosť, eventuálne, ako hovoril Hitler, poriadok – autorita – cieľ

- Fašizmus sa stavia proti *individualizmu*, ktorý podľa nich vedie nevyhnutne k atomizmu, egoizmu, neistote a zmätkom
- Fašisti chceli jedinca úplne vymazať. Má sa obetovať pre celok, rozpustiť svoju osobnosť v sociálnom celku. Prečo? Chceli vypestovať (revolúciou ducha) nového človeka, nového muža, muža-hrdinu motivovaného *povinnosťou*, *sebaobetovaním*, *vernosťou* a *poslušnosťou* bojujúceho za národnú veľkosť a rasovú čistotu

- predstava, že ľudský život je založený na boji, súťaži. Boj je podstatnou vlastnosťou individua a expanzia charakteristickým rysom štátu. Fašizmus je jediná politická ideológia (popri niektorým formám anarchizmu), ktorá považuje vojnu za dobro samo o sebe (Hitler: „Víťazstvo patrí silným, slabí musia k stene!“, Mussolini: „Vojna je pre muža to isté čo materstvo pre ženu“.)

Zdroje fašizmu

- Sociálny darvinizmus: v ktorom sa sformulovala téza o prežívaní najschopnejších (Fašizmus sa staval proti *súcitu* a *zlútovaniu*, ktoré sú vlastne základnými hodnotami humanizmu a náboženstva (program eugeniky eliminoval v Nemecku telesne i duševne chorých a homosexuálov najskôr sterilizovaním a potom fyzickou likvidáciou).
- Rasizmus: v ňom hrá dominantnú úlohu pojem rasy a čistota rasy
- Antisemitizmus (je samozrejme súčasťou rasizmu, ale možno o ňom hovoriť samostatne, lebo existoval ešte pred rasizmom. Jeho korene siahajú do dávnej minulosti, no jeho vznik ako politického programu sa kladie do roku 1903, kedy vyšli *Protokoly sionských mudrcov*)
- Iracionalizmus: Socialisti a liberáli verili, že svet možno poznať a zmeniť racionalistickou analýzou. V 2. polovici 19. storočia dochádza k nástupu mysliteľov, ktorý začali pochybovať o možnostiach ľudského rozumu a poukazovali na niečo mocnejšie v nás ako je racion, rozum – *inštinkty* a iné *nevedomé pohnútky* (Schopenhauer, Freud, Nietzsche).

Anarchizmus

- Prvý klasický výklad anarchistických princípov podal W. Godwin v diele *Otázky politickej spravodlivosti* 1793. Godwin vidí príčinu všetkého zla v násilí a v súkromnom vlastníctve (t.j. nespravodlivo rozdelenom súkromnom vlastníctve, v rozdelení na bohatých a chudobných), pričom štát v akejkoľvek forme hoci aj najdemokratickejšej, je zlom, pretože ochraňuje a obhajuje tento stav a bráni slobodnému rozvoju rozumu a všeobecnému blahobytu.

- Až Bakunin premenil anarchizmus z liberálnej doktríny slobody a rovnosti na doktrínu totálnej deštrukcie a spojil teóriu absolútnej slobody jednotlivca, spontánnych kolektívov a federácií s revolučnou praxou – s totálnou deštrukciou autoritatívnych politicko-právnych inštitúcií
- Kým jeho predchodcovia postulovali *etapovitý rozklad* štátu, Bakunin navrhoval, aby bol štát *zvrhnutý* silou.. Od tých čias anarchisti otvorene a hrdo podporovali bombové útoky a terorizmus
- Dnes však väčšina anarchistov považuje násilie za chybné a kontraproduktívne a mnohí sa hlásia k ideám Tolstého a Gándiho a pokladajú *násilie neprijateľné z morálneho hľadiska*

- Anarchizmus možno charakterizovať ako astatizmus – *odpor voči štátu a jeho výkonným a súdnym orgánom*
- Anarchizmus nie je jednotný súbor ideí, je prienikom dvoch odlišných ideológií: *liberalizmu*, ktorý je proti štátu v mene slobody jednotlivca a *socializmu*, pretože vystupuje pod zástavou sociálnej solidarity

- Cieľom anarchistov je *absolútna sloboda indivídua*
- Anarchizmus je *negáciou princípu authority*, pretože autorita porušuje princíp slobody a rovnosti

Etický anarchizmus

- Pre etický anarchizmus je príznačný práve pacifizmus, kriticizmus a rôzne alternatívne formy kultúrneho života (alternatívne média), politického prejavu, spolupráce a kooperácie

konzervativizmus a kresťanská sociálna náuka

Smer	Filozofické východiská	Základná hodnota	Predmet úvah	Cieľ
konzervativizmus	E. Burke	tradícia	prírodný poriadok	konzervovanie
kresťanská sociálna náuka	T. Akvinský, Rerum novarum	dôstojnosť	osoba	všeobecné dobro = dôstojnosť ľudskej osoby

Konzervativizmus

- Pod termínom konzervativizmus rozoznávame jeho užší a širší význam. Širší význam termínu konzervativizmus používame, keď chceme označiť postoj, v ktorom sa odmieta akákoľvek zmena; vyjadrené kladne znamená obranu „status quo“.
- Pod *užším* významom termínu konzervativizmus chápeme politickú doktrínu založenú na precizovaných názoroch jeho zakladateľa E. Burkeho

- *Konzervativizmus* je teoreticko-politický prístup k otázkam vývoja, pramení z túžby uchovať veci také aké sú, veci sú dobré samy o sebe, alebo lepšie než ich pravdepodobné alternatívy, alebo prinajmenšom bezpečné, totiž vzbudzujúce dôveru a náklonnosť.
- Štát je nevyhnutný k udržiavaniu *poriadku* (inštitúcií) a k zaisteniu rešpektovania *autorít*

Kresťanská sociálna náuka

- Východisko sociálnej náuky katolíckej cirkvi je v encyklike Leva XIII. *Rerum novarum* (*Nové veci* 1891). Táto encyklika bola reakciou na vzráňajúce sa socialistické hnutie, preto sa v nej do popredia dostala *sociálna otázka*

- Zdôrazňuje úlohu *mravnej solidarity*
- Vonkajšia sloboda má byť podriadená všeobecnému dobru. Neexistuje žiadny priestor daný právami na slobodu bez mravného záväzku: sloboda tlače neoprávňuje k produkcii pornografie
- Na rozdiel od socializmu vychádza z toho, že nie každá *nerovnosť* je nespravodlivá.. Nerovnosť sociálnych vrstiev nie je bezprávie, ale skôr výsledkom schopností osoby.